

Informális tanulás a szakképzésben. Magyarország és Lengyelország példája

Dr. Benke Magdolna¹ – Haba Anikó² – Prof. Dr. Tomasz Rachwał³

¹Debreceni Egyetem, CHERD, kutató 0000-0002-5214-591X | MTMT: 10064362

²Független szakértő

³Krakow University of Economics (Poland), professzor 0000-0002-2232-591X

KEYWORDS

- *informal learning*
- *observation*
- *cooperative learning*
- *vocational education and training*
- *workshop training*

KULCSSZAVAK

- *informális tanulás*
- *megfigyelés*
- *kooperatív tanulás*
- *szakképzés*
- *tanmühelyi képzés*

ABSTRACT

Informal learning in vocational education and training. The case of Hungary and Poland | The growing attention to informal learning raises new questions and opportunities for research and development. Our research's focus is on observation-based cooperative learning between apprentices preparing for a vocational qualification at ISCED level 3 and the students and adults they observe. Focusing on students in practice-intensive occupations in lower secondary VET, a Hungarian-Polish survey of 131 Hungarian and 110 Polish students investigates informal learning based on observation and cooperation. Chi 2 and Fischer tests are used to detect relationships between variables. The results of the research so far suggest that different forms of student interest and activity often complement and reinforce each other. The survey highlights the importance of friendship, time spent with friends and trust among young people, which may influence their behaviour during their education. The study presents apprentices' perceptions of training in school-based workshops and in-company workshops.

ABSZTRAKT

Az informális tanulás iránti növekvő figyelem új kérdéseket és lehetőségeket vet fel a kutatás és a fejlesztés számára. Kutatásunk középpontjában a megfigyelésen alapuló kooperatív tanulás áll, amely a szakképzésben ISCED 3. szintű szakképesítés megszerzésére készülő szakmunkástanulók és az általuk megfigyelt diákok, illetve felnőttek között jön létre. A középfokú szakképzés alsó ágán belül a gyakorlatigényes szakmákban tanuló diákokra fókuszálva, egy magyar-lengyel felmérésben 131 magyar és 110 lengyel tanuló részvételével vizsgáljuk a megfigyelésen és együttműködésen alapuló informális tanulást. A változók közötti kapcsolatok kimutatására Chi 2 és Fischer-teszteket használunk. A kutatás eddigi eredményei arra utalnak, hogy a tanulók érdeklődésének és aktivitásának különböző formái gyakran kiegészítik és erősítik egymást. A felmérés rávilágít a barátság, a barátokkal töltött idő és a bizalom fontosságára a fiatalok körében, ami befolyásolhatja a képzés során folytatott viselkedésüket. A tanulmány kiemelten foglalkozik a szakmunkástanulóknak az iskolai tanmühelyben és a kihelyezett vállalati tanmühelyekben folyó képzésről alkotott véleményével.

A kutatási téma

Az informális tanulás iránti növekvő figyelem új kérdéseket vet fel a szakoktatás- és szakképzés kutatása számára. A gyakorlatigényes szakmánál az egyes munkafeladatokhoz kapcsolódó műveletek elsajátítása és az arra történő felkészülés formális, nem formális és informális tanulási környezetben egyaránt történhet.

¹e-mail: benke.magdolna@arts.unideb.hu

²e-mail: aniko.haba@gmail.com

³e-mail: tomasz.rachwal@uek.krakow.pl

Kutatási témánk a gyakorlatigényes szakmákat tanuló szakmunkástanulók esetében az informális tanulás egyik formájának, a másoktól való tanulásnak a vizsgálata a tanulók és az általuk megfigyelt tanulók és felnőttek körében.

Kutatásunk középpontjában a megfigyelésen alapuló kooperatív tanulás áll, a szakképzésben ISCED 3. szintű szakképesítés megszerzésére készülő szakmunkástanulóakra fókuszálva. Vizsgálatunk a szakképzésben részt vevő tanulók között kialakuló, egymás tevékenységének megfigyelésén alapuló kooperatív tanulás mellett tágabb hatásokkal is foglalkozik. Lényeges elemét képezi kutatásunknak az a tanulási folyamat, amely a felnőttek munka közben történő megfigyelése révén születik, otthon a családban, baráti és ismeretségi körben, illetve televíziós és internetes szakmai programok megtekintése által. Arra a kérdésre keressük a választ, hogy ez a fajta tanulás milyen mértékben van jelen a tanulók életében.

A középfokú szakképzés alsó ágában tanuló szakmunkástanulók formális tanulókkal kapcsolatos kudarcai (Benke – Rachwał, 2022) miatt esetükben különös jelentőségű az egymástól való tanulás vizsgálata. 2022 tavaszán egy magyar-lengyel online kérdőíves felmérésben 131 magyar és 110 lengyel szakmunkástanuló részvételével vizsgáltuk a megfigyeléssel és együttműködéssel kapcsolatos informális tanulást. A témában született lengyel – magyar kvantitatív vizsgálatokat (Benke, Haba – Rachwał, 2024) a magyar adatokra vonatkozóan később kiegészítettük az egyes szakmák vizsgálatával (Benke et al. 2024).

A téma elméleti háttere

Kutatásunk elméleti hátteréül a konnektivizmus tanuláselméletét és a helyhez kötött megismerés elméleteit használjuk. A konnektivista tanuláselmélet szerint a tanulás sokféle módon és formában történik, a gyakorlati közösségekben, a személyes hálózatokon, és a munkával kapcsolatos feladatok elvégzésén keresztül (Siemens, 2005, 2018). A szituált megismerés szerint a tanulók mások megfigyeléséből és a gyakorlatból szerezhetnek tudást. A szituációs tanulás nagy hangsúlyt fektet a kapcsolatokra és a másokkal való interakciókra (Brown et al., 1989; Lave – Wenger, 1991; Billett, 1996). Bandura (1986) szociális tanuláselmélete, amely a modellezésen és utánzásán keresztül történő tanulásra összpontosít, szintén elméleti támogatást nyújt a másoktól való tanulás kutatásához.

Hivatkoznunk kell Boschmára (2005) is, aki a közelség öt dimenziójára hívja fel a figyelmet, amelyeket kognitív, szervezeti, társadalmi, intézményi és földrajzi közelségként határoz meg. Azt állítja, hogy közelség nélkül két potenciális partner nem tud egymástól tanulni. A fenti öt dimenzió közül legalább egynek teljesülnie kell ahhoz, hogy az egymástól való tanulás folyamata létrejöhes-

sen. Hasonló megállapítást tesz Lengyel (2012), amikor rámutat, hogy minél távolabb helyezkedik el egymástól két partner a társadalmi hálózaton, annál nehezebben tudnak tanulni egymástól (Benke, 2021).

Az informális tanulás különböző megközelítései és meghatározásai közül Werquin (2010) munkáját emeljük ki, aki szerint az informális tanulás strukturálatlan, nem rendelkezik meghatározott tanulási célokkal, nem szándékosan történik, ismeretlen időtartamú, és nem vezet formális képesítésekhez. Magában foglalja a kognitív gyakorlást és elsajátítást, beleértve a feladattal kapcsolatos műveletek megfigyelését és segítését, a feladat megvitatását és megtervezését, a felelősségek kiosztását, a feladatok közös elvégzését és gyakorlását, és az eredmények értékelését. Kutatásunkban különös hangsúlyt fektetünk a megfigyelésre és a feladat közbeni segítségnyújtásra.

A téma empirikus vizsgálata, a minta, és a kutatás módszere

2022 tavaszán egy magyar–lengyel online kérdőíves felmérés segítségével vizsgáltuk meg a társaktól való tanulás folyamatát és feltételeit a szakmunkástanulók, valamint a szakmunkástanulók és az általuk megfigyelt felnőttek körében. A felmérés célcsoportja a 3 éves gyakorlati képzésben részt vevő fiatalok, akik tanulmányaik végén ISCED 3. szintű szakképesítést szereznek, és akiknek nincs közvetlen hozzáférésük a felsőoktatáshoz. Számukra kiemelkedően fontos gyakorlati képességeik minősége, mivel a munkaerőpiac elvárja tőlük, hogy a szakképző iskola befejezése után azonnal „készen álljanak” a munka világára.

A kérdőívet 241 szakképző iskolás tanuló töltötte ki, 131 magyarországi és 110 lengyelországi tanuló. Magyarországon a minta egy iskolából állt, ahol a diákok különböző szakmákat tanultak, beleértve az építőipart, a kereskedelmet, a vendéglátóipart és a szociális ágazatot. Lengyelországban a minta változatosabb volt, négy iskola diákjai nyolc ágazatot képviseltek, mint a gépészet, élelmiszeripar, fodrászat – kozmetika, szálloda – vendéglátás, turizmus, autóipar, építőipar, faipar és bútorigar. A téma jelentőségének kiemelése és a minta nagyságának növelése érdekében tanulmányunkban mindkét országból származó adatok szerepelnek. A két ország közötti összehasonlítást elsősorban kontextuális célokra használjuk, valamint annak megértésére, hogy a két ország mintái hogyan különböznek, illetve igazodnak egymáshoz. Módszertani okok miatt nem készülhetett szigorú értelemben vett összehasonlító tanulmány.

A két ország mintáiban jelentős különbségek voltak megfigyelhetők: a magyar mintában a női és férfi tanulók aránya közel azonos volt, míg a lengyel mintában a női tanulók aránya lényegesen alacsonyabb. A legtöbb diák mindkét országban a 15-17 éves korosztályba tartozott, de az évfolyamok közötti megoszlás

eltérő volt. A magyar minta viszonylag egyenletesen oszlott meg az évfolyamok között, míg a lengyel minta túlnyomórészt 9. osztályos tanulókból állt. A magyar iskola az ország keleti részén, egy hátrányos helyzetű térségben helyezkedett el, míg a lengyel minta városi és vidéki iskolákat egyaránt tartalmazott, két krakkói és két vidéki iskolát. A lakóhelyet tekintve a magyar mintában hasonló volt a városokban és falvakban élő diákok aránya, míg a lengyel mintában majdnem kétszer annyi falusi diák szerepelt, mint városi. A diákok jelentős része mindkét országban naponta utazott az iskolába. A magyar mintában a tanulók többsége bejáró, minden szakma tekintetében.

Az online kérdőív 37 kérdésből áll, és négy átfogó téma köré épül: (1) a szakmaválasztás okai; (2) a szakmatanulás informális elemei (megfigyelés, otthoni és házon kívüli segítségnyújtás, közös gyakorlatok,...); (3) tágabb értelemben vett hatások (példaképek, barátok, televízió, internet); (4) elégedettségérzet, érdeklődés és preferenciák a képzés különböző elemeivel kapcsolatban. A kérdések többsége zárt, többnyire intenzitásra vonatkozó kérdés, mellettük néhány feleletválasztós kérdés szerepel a kérdőívben. A nyitott kérdések az alapvető személyes paraméterek megadására, valamint a példaképek és a kedvenc tévéműsorok és weboldalak megnevezésére vonatkoznak. Megkérdeztük a tanulókat a felnőttek munkával kapcsolatos tevékenységeinek megfigyeléséről, és hogy képesek-e tanulni ebből. Rákérdeztünk, hogy mennyire fontos a gyakorlati képzés keretében a közös feladatvégzés, annak során az egymástól való segítségkérés, valamint az iskolán kívüli közös tanulás. Vizsgáltuk a televíziós műsorok és az internetes oldalak szerepét is. A kérdőív önkitöltős volt. Változóink többsége diszkrét változó. A közöttük fennálló összefüggések kimutatására Chi² és Fischer-teszteket alkalmaztunk.

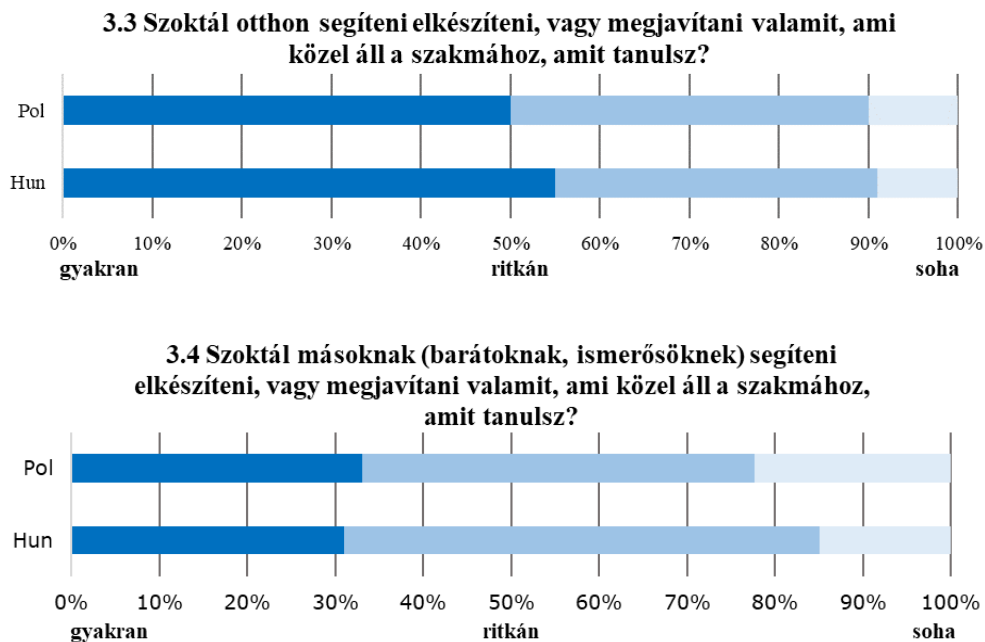
A kutatás eddigi eredményei

A szakmaválasztás motivációi

A kutatás egyik legfontosabb kérdése, hogy a fiatalok milyen tényezőket vesznek figyelembe a szakmaválasztás során. Mindkét országban az érdeklődés jelentette az elsődleges motivációs szempontot. A második helyen a jó kereseti lehetőség állt. Az egyéb vizsgált szempontok jelentősége eltérő volt. A magyar diákok számára a szakképzés közelsége és földrajzi megközelíthetősége mutatkozott a legkevésbé fontos befolyásoló tényezőként a szakmaválasztásban, míg a lengyel diákok számára a barátok ajánlása volt a legkevésbé fontos.

Az iskolában tanult ismeretek gyakorlása

Feltételezzük, hogy az iskolai ismeretek otthoni alkalmazásának hatékony módja a szakmához kapcsolódó háztartási, illetve ház körüli feladatokban való segítségnyújtás. A felmérésből kiderült, hogy a diákok többsége mindkét országban végez ilyen tevékenységet. A magyar diákok több mint 90%-a, a lengyel diákok közel 90%-a segít otthon a tanult szakmájához közel eső feladatok ellátásában. A magyar diákok közül valamivel több, mint 50% gyakran segít, míg a lengyel diákok közel fele szintén gyakori hasonló részvételtől számolt be. Emellett a diákok jelentős része segít a családon kívül, a barátoknak és ismerősöknek is, ha szükséges. A magyar diákok több mint 80%-a, a lengyel diákok mintegy háromnegyede nyilatkozott úgy, hogy az otthonán kívül is nyújt segítséget. A magyarokhoz képest több lengyel diák számolt be arról, hogy gyakran segít barátainak és ismerőseinek (Ld. 1. ábra).

1. ábra. Az iskolában tanult ismeretek gyakorlása

(A szerzők saját szerkesztése a felmérés adatai alapján)

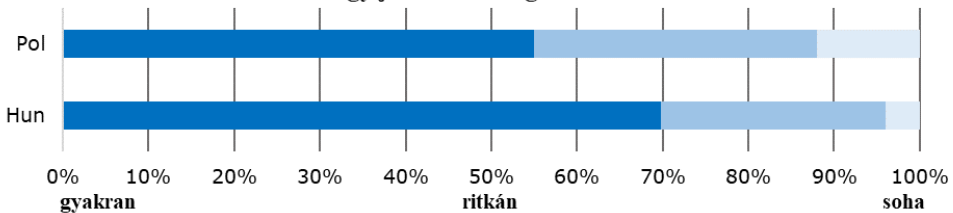
(Az ábrákban a kérdések előtt látható számok a kérdéseknek a kérdőívben elfoglalt helyére utalnak.)

Tanulás a felnőttek munkájának megfigyeléséből

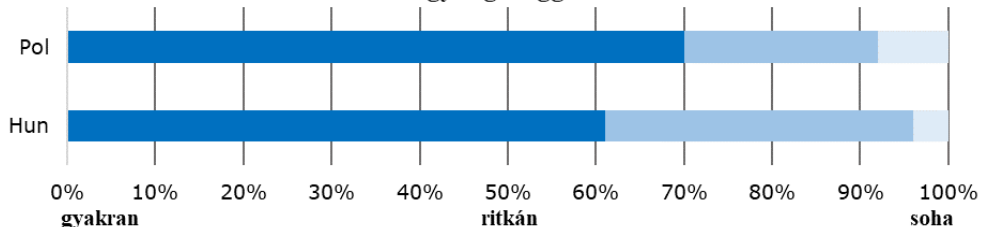
Feltételeztük, hogy a tanulásnak ez az ősi, hagyományos és egyben kulcsfontosságú formája jelen van a diákok mindennapi életében. Figyelemre méltó különbségeket fedeztünk fel a két minta között. A magyar tanulók kevesebb, mint 5%-a jelezte, hogy soha nem figyelt meg felnőtteket munka közben, míg a lengyel tanulók több, mint 10%-a adta ugyanezt a választ. A két minta között szignifikáns eltérés mutatkozott a felnőttek munka közbeni megfigyelésének gyakoriságában: a magyar tanulók lényegesen nagyobb aránya számolt be gyakori megfigyelésekről (Lásd 2. ábra).

Ehhez kapcsolódóan arra is kíváncsiak voltunk, hogy a felnőttek munka közbeni megfigyelése által, annak hatására, illetve aközben a tanulók képesek-e ellesni, eltanulni, megtanulni valamit, ami segíthet nekik abban, hogy később könnyebben tudjanak elkészíteni vagy megjavítani valamit a szakmájukhoz kapcsolódóan, akár egyedül, akár segítséggel. Felmérésünk alapján a legtöbb diák úgy gondolja, hogy nagyon gyakran tanul a felnőttektől ilyen módon. Ebben az esetben a „gyakran” válasz aránya a lengyel diákok esetében volt magasabb. Mindkét mintában csak a tanulók kis százaléka válaszolt úgy, hogy még soha nem tanult semmit ilyen módon, vagyis a felnőttek munkájának megfigyeléséből.

3.5 Meg szoktad figyelni, hogy a felnőttek hogyan készítenek el, vagy javítanak meg valamit?

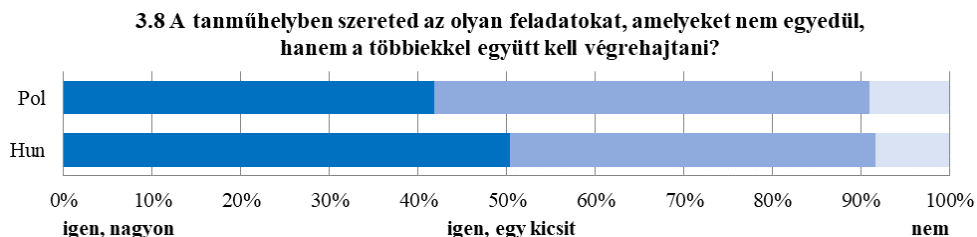
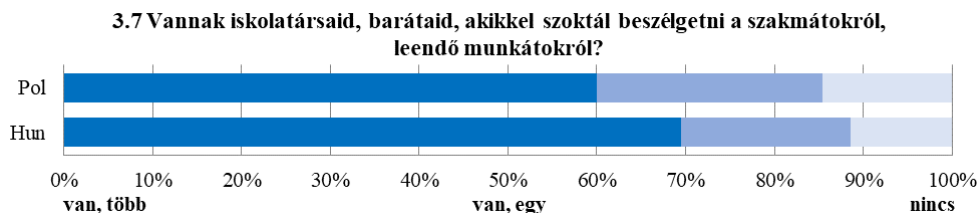
3.6 Előfordult, hogy ellested, eltanultad tőlük, hogyan kell elkészíteni, vagy megjavítani valamit, és utána meg is tudtad csinálni egyedül, vagy segítséggel?

2. ábra: Tanulás a felnőttek munkájának megfigyeléséből
(A szerzők saját szerkesztése a felmérés adatai alapján)

Társas kapcsolatok – a szakmák megvitatása és a közös munka

A társas kapcsolatok, például a barátságok és az iskolatársak igen jelentős szerepet töltenek be a szakmai informális tanulásban. Ezek a kapcsolatok magukban foglalják a tanult szakma megvitatását és a közös munkát is. Kutatásunkból kiderül, hogy a tanulók többségének, a lengyel tanulók mintegy 60%-ának és a magyar tanulók közel 70%-ának számos olyan barátja és iskolatársa van, akikkel megbeszélik a szakmájukat, és akikkel szívesen dolgoznak együtt a gyakorlatok során. A lengyel diákok több mint 40%-a és a magyar diákok több mint 50%-a kifejezte, hogy igen kedveli a közös feladatokat. A tanulóknak csupán kevesebb, mint 10%-a nem szeret együtt dolgozni a többiekkel a közös feladatok elvégzésekor, ami azt jelzi, hogy többségük a választott szakmán belül erősen preferálja a közös tanulást (Ld. 3. ábra).

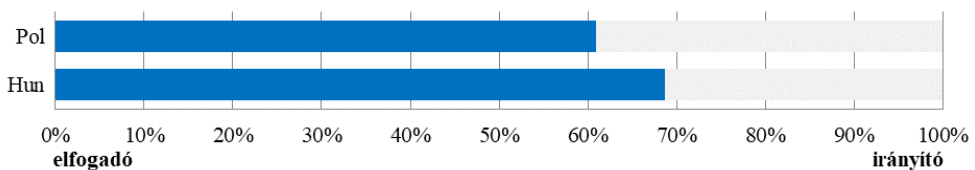
3. ábra: Társas kapcsolatok
(A szerzők saját szerkesztése a felmérés adatai alapján)

Szerepek a munkacsoportban – a bizalommal kapcsolatos választások

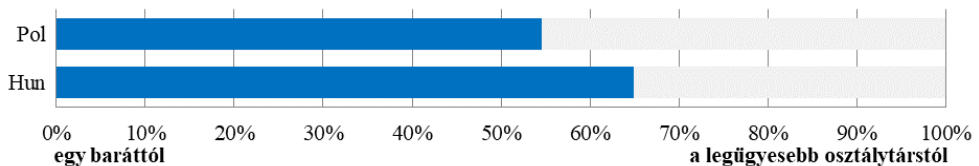
Az együttműködésen alapuló tanulásban és a csoportos feladatok végzésekor fontos döntés, hogy valaki vezetői, irányító, vagy követő szerepet vállal-e. A kutatás azt mutatja, hogy a tanulók általában inkább elfogadók – követők, feladatvégrehajtó, vagy hétköznapi csapattag szerepet vállalva. A lengyel diákok valamivel nagyobb hajlandóságot mutatnak a vezető szerepre (közel 40%), mint a magyar diákok (valamivel több, mint 30%) (4. ábra). A társas és baráti kapcsolatok fontossága is hangsúlyosan jelentkezik.

Közös munkavégzés esetében mind a lengyel, mind a magyar diákok szívesebben kérnek segítséget egy barátjuktól, mint a legképzettebb osztálytársuktól. Ez rávilágít arra a különleges szerepre, amelyet a barátság és a bizalom játszik az informális tanulásban. Szabó és Kern (2010) szerint életkor-specifikus, hogy ebben a korosztályban (14-18 évesek) a barátok szerepe közel azonos a család érzelmi szerepével, sőt esetenként meg is haladja azt. Kutatási eredményeinket alátámasztja az a tanulmány is, amely szerint a társaktól származó segítség könnyen hozzáférhető és kevésbé kockázatos, mintha az egy szakértőtől érkezne, ami megmagyarázza a tanács- és segítség kérés mikéntjének fontosságát, különösen a tanulási folyamat elején (Gurtner et al. 2011, in: Mikkonen et al. , 2017).

3.10 Közös feladatok esetén milyen szerepet szoktál vállalni a csoportban?

3.11 Kitől kérnél inkább segítséget a közös feladat során?

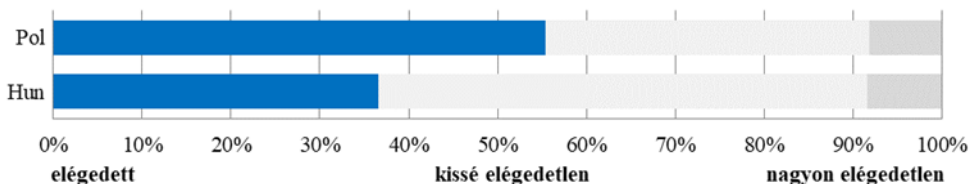

4. ábra: Szerepek a munkacsoportban – a bizalommal kapcsolatos választások
(A szerzők saját szerkesztése a felmérés adatai alapján)

Az iskolai tanulmányi eredmények megítélése

A tanulók elégedettségében jelentős különbségek mutatkoznak a két ország között. A lengyel tanulók jóval elégedettebbek iskolai teljesítményükkel, mint a magyar tanulók (Ld. 5. ábra). Ugyanakkor a magyar diákok túlnyomó többsége

5.1 Elégedett vagy az iskolai eredményeiddel?

5. ábra: A tanulók elégedettsége az iskolai eredményekkel
(A szerzők saját szerkesztése a felmérés adatai alapján)

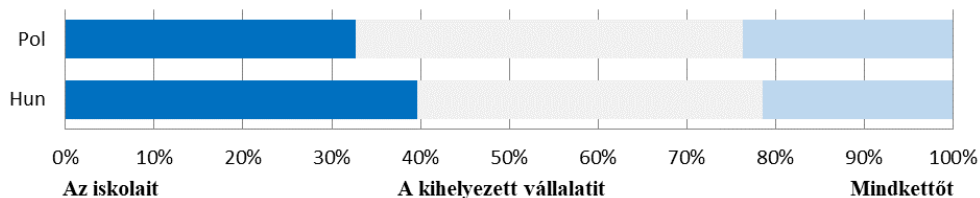
(körülbelül 80%) és a lengyel diákok jelentős része (körülbelül 60%) fejezi ki szándékát, hogy legalább egy-két tárgyból javítson az osztályzatán. Több lengyel, mint magyar diák gondolja úgy, hogy jó jegyei vannak, de azt is, hogy nem tud javítani az osztályzatokon. Nagyon kevesen vannak mindkét országban, akik szerint az osztályzatok nem fontosak.

A szakmai gyakorlatok értékelése

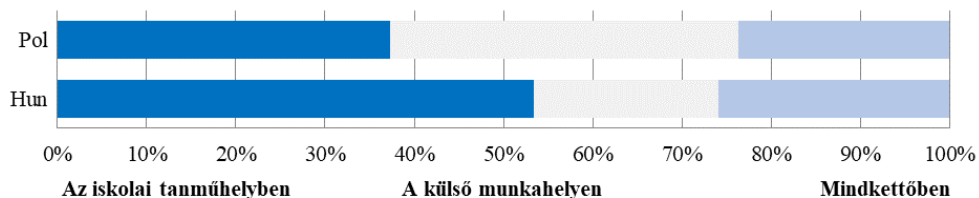
A műhelymunka jelentős szerepet tölt be a szakképzésben tanulók életében. Vizsgált mintánkban a magyar diákok többsége az iskolai tanműhelyi képzést, míg a lengyel diákok többsége inkább a külső helyszíni képzést kedveli jobban. A két preferencia között jelentős a különbség. Emellett több mint kétszer annyi magyar diák arról számol be, hogy több segítséget kap az oktatótól az iskolai műhelyben, mint a külső képzésben, míg a lengyel diákok hasonló szinten értékelik az iskolai tanműhelyben és a külső helyszínen kapott segítséget (Ld. 6. ábra).

Szembetűnő ellentét mutatkozik a két minta esetében az iskolai tanműhely oktatóitól kapott segítség és maga a tanműhely kedvelése között. A magyar mintában kisebb arányt képviselnek azok a tanulók, akik annak ellenére, hogy több segítséget kaptak onnan, szeretik is az iskolai tanműhelyt: közel 15%-kal kevesebben érezték így (Ld. 6. ábra). A lengyel mintában más a helyzet: a diákok hozzávetőleg 40%-a találta hasznosabbnak az iskolaival szemben inkább a külső munkahelyi oktatók tevékenységét, ami nagyjából kétszer akkora értéknek felel meg, mint amit a magyar felmérésben tapasztaltunk.

5.4 Melyik gyakorlatot kedveled jobban?

5.5 Melyik gyakorlaton kapsz több segítséget az oktatóktól?

6. ábra: A szakmai gyakorlatok értékelése

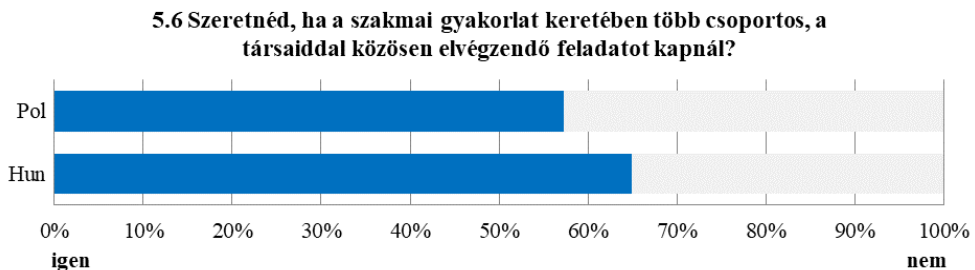
(A szerzők saját szerkesztése a felmérés adatai alapján)

A kérdés fontosságát aláhúzza az a körülmény, hogy a magyar mintában hátrányos helyzetű fiatalokról van szó, akik valószínűleg más figyelmet kapnak az iskolai, mint a szigorúbb munkahelyi környezetben. Az iskolai tanműhelyben diákok lehetnek, a kihelyezett vállalati tanműhelyben viszont tanoncok, akik ott olyan oktatókkal találkoznak, akiknek valószínűleg nincs pedagógiai végzettségük.

Több közös szakmai gyakorlat igénye

Mint korábban már szó esett róla, a tanulóknak csak kevesebb, mint 10%-a nem kedveli a közös feladatokat, ami azt jelzi, hogy a választott szakmán belül erős igény mutatkozik a közös tanulás iránt. Emellett mindkét országban jelentős számú diák szeretne több csoportos feladatot a gyakorlati foglalkozásokon. A magyar diákok körülbelül kétharmada, a lengyel diákok közel 60%-a fejezi ki azt a vágyát, hogy több közösen végrehajtandó gyakorlaton vehessenek részt (Ld. 7. ábra).

Eredményeink egybevágnak Struck (2018) megállapításaival, aki empirikus kutatásokra hivatkozva (Kutscha et al., 2012; Gebhardt et al., 2009) hangsúlyozza, hogy a diákok több visszajelzést és kortársi támogatást szeretnének kapni tanulmányaik során, mivel valóban a csoportmunka az a forma, amely keretet biztosíthat a tanulók közötti közvetlen visszacsatolásnak és támogatásnak.

7. ábra: Több közös szakmai gyakorlat igénye
(A szerzők saját szerkesztése a felmérés adatai alapján)

Példák a nyitott kérdésekre adott válaszokra

A kérdőív tartalmazott néhány nyitott kérdést a példaképek, a barátok, a televízió és az internet tágabb értelemben vett hatásairól. Mindkét országban viszonylag alacsony volt a nyitott kérdésekre válaszadók aránya, és közülük is csak kevesen adtak konkrét válaszokat, példákkal. A magyar mintában a legmagasabb válaszadási arány a példaképekkel kapcsolatban (33%), míg a legalacsonyabb (10%) a vizsgált szakmához kapcsolódó kedvenc internetes filmsorozatok esetében érkezett. A lengyel mintában a legmagasabb konkrét válaszok aránya (45%) a

kedvenc híres emberre, a legalacsonyabb (14%) pedig a szakmához kapcsolódó kedvenc weboldalra vonatkozott.

Azok közül, akik arról számoltak be, hogy van példaképük, a legtöbben családtagokat neveztek meg, s mindkét országban a szülők szerepeltek a leggyakrabban. Emellett a magyar mintában különböző híres személyeket, például focistákat (Messi, Neymar), szakácsot, énekest, tanárokat, Elon Muskot és Orbán Viktor magyar miniszterelnököt említették. A lengyel mintában a példaképek között szerepelt informatikatanár, Sentino (rap-énekes) és egy barát is.

Néhány diák számolt be kedvenc tévéműsorról vagy tévéfilmről, amely azonban nem mindig kapcsolódott egyértelműen a tanult szakmához. A szakmához kapcsolódó kedvenc tévéműsort a magyar diákok 23%-a, a lengyel diákok 37%-a említette. A magyar mintában az említések közel fele (45%) olyan népszerű magyar főzőműsorra vonatkozott, mint „A konyhafőnök” és „Séfek séfe”. Ezen kívül a diákok utaltak a „Csodadoktor” című török orvosi témájú sorozatra, a „Tűzbe vésve” című amerikai valóságshow-sorozatra és a „Hogyan csinálják?” című ismeretterjesztő filmsorozatra. Lengyelországban sok diák a TVN Turbo tévécsatornát említette, amely számos autóiipari és extrém sportműsort kínál, de az autószerelői szakmához kevésbé kapcsolódik. Az autószerelőnek tanuló diákok nagy száma miatt elsősorban az autókra összpontosító egyes műsorokat nevezték meg (pl. a népszerű brit „Top Gear” című műsort). Csak néhány válaszadó jelzett más szakmával kapcsolatos filmsorozatokat, mint például a fodrászokról szóló „Éles vágás” (lengyelül „Ostre cięcie”).

A magyar diákok jelentős része (21%), és a lengyel diákok nagyobb hányada (44%) nevezett meg egy kedvenc híres személyt, akinek az életét követi, és aki hatással volt a tanulmányaira. A listán szerepelnek autóversenyzők (Hamilton), focisták (Ronaldo, Messi), színészek (Justin Bieber), magyar és külföldi szakácsok, énekesek, egy magyar roma rapper, influencerek, Bill Gates és Orbán Viktor magyar miniszterelnök is. Két magyar diák a szakmai tanárait említette. A lengyel mintában az „Éles vágás” fodrászfilmsorozat két színésze (Andrzej és Tomasz), Buddha (a népszerű „Budda TV” megalkotója és fő műsorvezetője), Muran (MMA és más küzdősportok sportolója), Sonik és Kubica (autóversenyzők) is említésre kerültek.

Következtetések

A kutatás eddigi eredményei alapján elmondható, hogy a megfigyelés, a mások munka közbeni megfigyelésének különböző módjai és az egymástól való tanulás fontos szerepet játszanak a szakmák elsajátításának folyamatában, szinte minden szakmában. Szakmától függetlenül többen voltak azok a diákok, akik szeretik a

közös gyakorlatokat, és szeretnék növelni azok arányát az oktatási folyamatban. A magyar tanulók nagyobb valószínűséggel kívántak több közös feladatot a jövőben, mint a lengyelek, de a különbség nem volt jelentős.

Vizsgált mintánkban a magyar diákok többsége az iskolai tanműhelyi képzést, míg a lengyel diákok többsége inkább a külső helyszíni képzést kedvelte jobban. A két preferencia között jelentős a különbség. Emellett több mint kétszer annyi magyar diák arról számolt be, hogy több segítséget kap az oktatóktól az iskolai műhelyben, mint a külső képzésben, míg a lengyel diákok azonos szinten értékelték az iskolai tanműhelyben és külső helyszínen kapott segítséget. Közös gyakorlatok során, a csoportmunkában betöltött szerepüktől függetlenül mind a magyar, mind a lengyel diákok elsősorban barátaiktól kértek segítséget, nem pedig a csoport legügyesebb diákjától.

A kutatás kiemelte a barátság, a barátokkal eltöltött idő és a bizalom fontosságát ebben a korcsoportban, amely befolyásolhatja a diákok cselekedeteit, például a csoportmunka során történő segítségkérésüket, és a csoportmunka, a közös gyakorlatok iránti igényüket is. Ami azt is jelenti, hogy a barátok szerepe kiemelkedő lehet az egymástól való tanulásban. A kutatás eddigi eredményei összességében azt sugallják, hogy az iskolai műhelyekben nagyobb lehetőség van a diákok által kedvelt és igényelt csoportmunkára, és így az egymástól való tanulásra, mint a kihelyezett vállalati környezetben.

Csupán néhány szakma esetében (pl. a magyar mintában a szakács) találtunk kedvenc, a diákok szakmatanulását segítő, a szakmájukhoz kapcsolódó tévésorozatot. A megkérdezett fiatalok többségének nincs példaképe egyik vizsgált országban sem.

Az eddigi tapasztalatok visszaigazolják felmérésünk szándékainak helyességét, de eredményeink igazolásához újabb, nagyobb mintán végzett kutatásokra van szükség. Megerősítést jelent a további vizsgálatokhoz Kaufman, Felder és Fuller munkája (1999), amely szerint a tanulók a csoportos kommunikáció révén a tanulási eredményeiket javító készségeket sajátítanak el, s az ilyen tanulás messze túlmutat azon a feladaton, amelyben a kommunikáció éppen zajlott közöttük. Ezért az együttműködésen alapuló gyakorlatok hosszabb távú és tovább gyűrűző hatásainak tanulmányozása fontos tárgya lehet jövőbeli kutatásoknak.

Eredményeink hasonlóak azokhoz a korábbi kutatási eredményekhez, miszerint az egymástól való tanuláshoz fontos a tanulók között a kölcsönös tisztelet és bizalom kialakítása, annak érdekében, hogy őszintén tudjanak véleményt alkotni, és szükség esetén képesek legyenek arra, hogy kérjék, vagy felajánlják a segítséget (Smith, 1983). A bizalom kérdését felmérésünk közvetett módon, leginkább a tanulók baráti kapcsolataira fókuszálva vizsgálta. A társadalmi bizalom (Hajdu, 2012; Miłaszewicz, 2016; Ward – Meyer 2009) és a családba, az iskolába és a munkába vetett bizalom kapcsolata jövőbeli kutatások tárgya lehet.

Figyelembe kell vennünk kutatási eredményeink korlátait. Mivel a magyar mintában minden tanuló ugyanannak az iskolának a tanulója, hasonló iskolai hatásoknak vannak kitéve. Munkahelyi gyakorlataik különbözőek, ezeket az eltérő hatásokat azonban ebben a kérdőívben nem tudtuk külön vizsgálni. A lenygel minta négy különböző háttérű iskolából állt, a diákok pedig összesen nyolc szakmát képviseltek, így a kihelyezett gyakorlati háttér ott még változatosabb, de az is igaz, hogy a csoportmunka akkor is inkább iskolai műhelyekben zajlik. Más szóval, az iskolai tanműhelyekben végzett munka valószínűleg nagyobb szerepet játszik az egymástól való tanulás folyamatában, mint a kihelyezett gyakorlatok. Pontosabb és árnyaltabb eredményekhez nagyobb elemszámú vizsgálatokkal járhatunk.

Felhasznált irodalom

- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood-Cliffs, Prentice-Hall, New Jersey.
- Benke, M. – Haba, A. – Rachwał, T. (2024). Informal Learning in Secondary Vocational Education and Training: The Case of Hungary and Poland. In Pilz, M. (Ed.). *Informal Learning in Vocational Education and Training : Illuminating an elusive concept*. 113–149 (Springer Verlag) <https://doi.org/10.1007/978-3-658-44341-2>
- Benke, M. – Haba, A. – Dorogi, A. – Rachwał, T. (2024). Informális tanulás a szakképzésben, eltérő szakmák vizsgálata alapján. In Holik, I. K. – Sanda, I. D. (szerk.). *A szakképzés-fejlesztés és szakmai pedagógusképzés összefüggései XI*. Trefort Ágoston Szakképzés- és Felsőoktatáspedagógiai Konferencia Tanulmánykötet. Óbudai Egyetem, Budapest, 240–260. <https://tinyurl.com/pecuscz4>
- Benke, M. – Rachwał, T. (2022). The evolution of vocational education and training in Hungary and Poland 1989-2035. *Hungarian Educational Research Journal*. 12(3) 328–356. <https://doi.org/10.1556/063.2022.00061>
- Benke, M. (2021). The role of vocational training institutions in reducing disadvantage. In C. Nägele, B.E. Stalder, – M. Weich (eds.). *Pathways in Vocational Education and Training and Lifelong Learning*. Proceedings of the 4th Crossing Boundaries Conference in Vocational Education and Training, Muttenz and Bern online, 8–9. April. European Research Network on Vocational Education and Training, VETNET, University of Applied Sciences and Arts Northwestern Switzerland and Bern University of Teacher Education. 77–81. <https://doi.org/10.5281/zenodo.4609964>
- Billett, S. (1996). Situated learning: Bridging sociocultural and cognitive theorising. *Learning and Instruction*, 6(3), 263-280. [https://doi.org/10.1016/0959-4752\(96\)00006-0](https://doi.org/10.1016/0959-4752(96)00006-0)
- Brown, J. S. – Collins, A. – Duguid, P. (1989). Situated cognition and the culture of learning. *Educational Researcher*, 18(1), 32–42. <https://doi.org/10.3102/0013189X018001032>
- Gebhardt, A. – Martínez Zaugg, Y. – Nüesch, C. (2009). Förderung von Lernkompetenzen im betrieblichen Teil der Berufsausbildung. *Berufs- und Wirtschaftspädagogik – online*, 17, 1-35. <https://tinyurl.com/439ya88b>

• A tanulmányban előforduló webes hivatkozások legutolsó ellenőrzési időpontja: 2025. december 31.

- Gurtner, J.-L. – Cattaneo, A. – Motta, E. – Mauroux, L. (2011). How Often and for What Purposes Apprentices Seek Help in Workplaces: A Mobile Technology-Assisted Study. *Vocations and Learning*, 4(2), 113–131. <https://doi.org/10.1007/s12186-011-9053-x>
- Hajdu, G. (2012). Bizalom, normakövetés és társadalmi részvétel Magyarországon a rendszerváltás után. In Kovách I. – Dupcsik Cs. P. – Tóth, T. –, Takács, J. (szerk.). *Társadalmi integráció a jelenkori Magyarországon*. Argumentum Kiadó – MTA Szociológiai Kutatóintézet, Budapest, 45–62.
- Kaufman, D. B. – Felder, R. M. – Fuller, H. (1999). *Peer Ratings in Cooperative Learning Teams*. Proceedings of the 1999 Annual ASEE Meeting, ASEE, Session 1430. 4.416.1–4.416.12. <https://doi.org/10.18260/1-2--7880>.
- Kutscha, G. – Besener, A. – Debie, S. O. (2012). Einstieg in die Berufsausbildung – Probleme der Auszubildenden und Handlungsbedarf in den Kernberufen des Einzelhandels. *Zeitschrift für Berufs- und Wirtschaftspädagogik*, 108(3), 394–419. <https://doi.org/10.25162/zbw-2012-0022>
- Lave, J. and Wenger, E. (1991). *Situated learning. Legitimate peripheral participation*, Cambridge University Press, Cambridge. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511815355>
- Lengyel, B. (2012). Tanulás, hálózatok, régiók. In Rechnitzer, J. – Rácz, Sz. (szerk.). *Dialógus a Regionális Tudományról*. Széchenyi István Egyetem, Regionális és Gazdaságtudományi Doktori Iskola. Magyar Regionális Tudományos Társaság, Győr.
- Mikkonen, S. – Pylväs, L. – Rintala, H. – Nokelainen, P. – Postaref, L. (2017). Guiding workplace learning in vocational education and training: A literature review. *Empirical Research in Vocational Education and Training*, 9(9), <https://doi.org/10.1186/s40461-017-0053-4>
- Miłaszewicz, D. (2016). Zaufanie jako wartość społeczna. (The trust as a social value.) *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, 259. <https://tinyurl.com/yc7eshvt>
- Siemens, G. (2005). Connectivism: A learning theory for the digital age. *International Journal of Instructional Technology et Distance Learning*, 2(1), <https://tinyurl.com/29yw5frc>
- Siemens, G. (2018). Connectivism. In R. E. West, *Foundations of Learning and Instructional Design Technology: The Past, Present, and Future of Learning and Instructional Design Technology*. EdTech Books. <https://tinyurl.com/2nmdwmem>
- Smith, R. M. (1983). *Learning How to Learn*. Open University Press, Buckingham, UK.
- Struck, P. (2018). *Peer Learning in Vocational Education and Training – Effects and Changes of Person Relations in Learning Groups* (ECER conference paper).
- Szabó, A. – Kern, T. (2010). A szakmai képzésben részt vevők értékpreferenciái és politikai rokonszenvei – kvalitatív megközelítés. *Új Ifjúsági Szemle*, 8(4) Tél, <https://tinyurl.com/bdf6t7yk>
- Ward, P. – Meyer, S. (2009). Trust, Social Quality and Wellbeing: A Sociological Exegesis. *Development and Society*. 38(2), 339–363.
- Werquin, P. (2010). *Recognition of non-formal and informal learning in OECD countries*. 11–23. <https://dx.doi.org/10.3278/REP0903W>